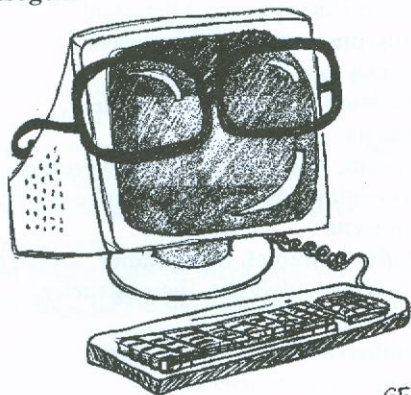

Språkfrågor i urval

Terminalglasögon

Fråga: Vad heter *näyttöpäätelasit* på svenska. Det är särskilda glasögon som är lämpliga för arbete vid bildskärm.

Svar: De kallas **terminalglasögon** eller **dataglasögon**.

SF-02

Hugsvala

Fråga: Vad betyder det konstiga, religiösa ordet **hugsvala**, och varifrån kommer det egentligen?

Svar: Ordet **hugsvala** betyder 'ge tröst och lindring, vederkvicka' och förekommer främst i äldre och religiösa texter. Avledningar av ordet är *hugsvalan*, *hugsvalelse* 'tröst' och *hugsvalare*, *hugsvalerska* 'person som ger tröst'.

Man kan stöta på ordet i äldre prosa: "Må ni slippa att se de gamla sänkta i sorg, som ni inte kan hugsvala!" (Selma Lagerlöf, *Gösta Berlings saga*, 1899). "Här sitter jag och röker min pipa på hällen, och känner hur nattvinden smeker och hugsvalar" (Dan Andersson, *Det kallas vidskepelse*, 1899). *Hugsvala* påträffas i äldre bibelöversättningar, och i psalmboken från 1937 finns hela 43 belägg på ordet. t.ex.: "Helige Ande, glädjenes Ande, / Kom att oss hugsvala.", eller ur Bibeln: "Hugsvalaren, Den Helige Ande". Bland medeltida källor kan nämnas *Den heliga Birgittas uppenbarelser*: "Til at känna thins wälsignadha anda oc hugsvalan".

Ordet kommer från fornsvenskans *hughswala*, som är sammansatt av *hug* 'håg' (jfr *hugskott*),

och *svala* 'svalka; stilla, lindra'. Det påträffas även i andra nordiska språk. Språkforskaren Sven Hof skriver i verket *Swänska språkets rätta skriftsätt* från 1753, att ordet hör till "de ord som ... i gement tal kommit ur bruk." Av det kan vi sluta oss till att *hugsvala* redan länge varit ett ålderdomligt ord.

Efemär

Fråga: Vad betyder ordet **efemär**?

Svar: Adjektivet **efemär** är ett ord som mest används i vitter stil och betyder "som existerar under mycket kort tidsrymd och alltså inte har något bestående värde". Synonymer är kortvarig, flyktig, förgänglig, kortlivad. Exempel: Hans dikter trycktes i efemära publikationer. Inom botaniken används substantivet **efemär** om ökenväxter som vid regn gror, växer upp, blommar och sätter frö på mycket kort tid.

Ordet **efemär** kommer närmast från franskans *éphémère* och i grunden från grekiskans *ephēmeros* 'som varar endast en dag'. Adjektivet har använts i svenskan åtminstone sedan 1796.

Juris utriusque doktor

Fråga: Hur översätts *molempien oikeuksien tohtori* till svenska. Det var en lärostol vid Helsingfors universitet på 1800-talet?

Svar: På svenska användes den latinska benämningen **juris utriusque doktor**. Det betyder "doktor i båda rättsordningarna", d.v.s. såväl inhemsk som romersk rätt.

Böckling

Fråga: Varifrån kommer ordet **böckling**?

Svar: Både själva ordet och tillvägagångssättet vid framställning av böckling är ursprungligen tyska, och de har troligtvis båda kommit till Sverige under senmedeltiden. Förutom i tyskan förekommer ordet även i äldre holländska, *bokking*. Ordets ursprung är delvis okänt. Möjligen är *böckling* en avledning till *bock* (p.g.a. den starka lukten), men en annan förklaring är att *böckling* i en äldre betydelse 'torkad fisk' skulle ha en koppling till norskans *boken*, som betyder 'halvtorr'.

Svåra substantivformer

Vissa substantiv förorsakar en del huvudbry när man ska böja dem. Här följer en lista på några svåra substantiv och deras böjning i obestämd och bestämd form singularis och pluralis:

- 1) Ord av typen -ande (-ende) med neutrumgenus (t-ord) böjs som ordet *äpple*:
ett meddelande, meddelandet, flera meddelanden, meddelandena
ett anförande, anförandet, flera anföranden, anförandena
ett beteende, beteendet, flera beteenden, beteendena
ett förfarande, förfarandet, flera förfaranden, förfarandena
ett uttalande, uttalandet, flera uttalanden, uttalandena
- 2) Ord av typen -ande (-ende) med utrumgenus (n-ord) böjs som ordet *mekaniker*:
en ordförande, ordföranden, flera ordförande, ordförandena
en svarande, svaranden, flera svarande, svarandena
- 3) Presensparticip, självständigt använt om person, behandlas som adjektivet *samtida*:
en tävlande, den tävlande, flera tävlande, de tävlande
en inneboende, den inneboende, flera inneboende, de inneboende
en studerande, den studerande
 (el. *studeranden*), **flera studerande, de studerande** (el. *studerandena*)
en sökande, den sökande (el. *sökanden*)
flera sökande, de sökande (el. *sökandena*)
en (handels) resande, den resande
 (el. *resanden*), **flera resande, de resande**
 (el. *resandena*)
en föredragande, den föredragande
 (el. *föredraganden*), **flera föredragande, de föredragande** (el. *föredragandena*)
- 4) Ord som slutar på konsonant + -um böjs som ordet *hus*:
ett album, albumet, flera album, albumen
ett datum, datumet, flera datum, datumen
ett faktum, faktumet, flera faktum
 (el. *fakta*), **faktumen** (el. *fakta*)
ett centrum, centrumet
 (el. *centrum* el. *centret*), **flera centrum**
 (el. *centra* el. *centrer*), **centrumen**
 (el. *centra* el. *centrerna*)
ett spektrum, spektrumet (el. *spekret*),
flera spektrum (el. *spektra*), **spektrumen**
 (el. *spektrerna* el. *spektra*)
- 5) Ord som slutar på -ium eller -eum:
ett museum, museet, flera museer, museerna (obs: ingen accent!)
ett jubileum, jubileet, flera jubileer, jubileerna
ett lyceum, lyceet, flera lyceer, lyceerna
ett decennium, decenniet, flera decennier, decennierna
ett stadium, stadiet, flera stadier, stadierna
ett akvarium, akvariet, flera akvarier, akvarierna
ett seminarium, seminariet, flera seminarier, seminarierna
ett (mass) medium, mediet, flera medier, medierna
- 6) Övriga
 – ord av främmande (grekiskt) ursprung med neutrumgenus (t-ord) böjs som ordet *äpple*:
ett tema, temat, flera teman, temana
ett schema, schemat, flera scheman, schemana
ett traumat, traumat, flera trauman, traumana
ett komma, kommat, flera komman, kommana
 – ord av främmande (engelskt) ursprung med utrumgenus (n-ord) böjs som ordet *åker*:
en container, containern, flera containrar, containrarna
en gangster, gangstern, flera gangstrar, gangstrarna
en server, servern, flera servrar, servrarna
en adapter, adaptern, flera adaptrar, adaptrarna
en schlager, slagern, flera schlagrar, schlagrarna
en broiler, broilern, flera broilrar, broilrarna

... eller som ordet *musiker*, ifall pluralisformerna annars blir svåruttalade:

en terrier, terriern, flera terrier, terrierna

en partner, partnern, flera partner

(el. **partners**), **partnerna**

en sprinkler, sprinklern, flera sprinkler (el. **sprinklers**), **sprinklerna**

en designer, designern, flera designer

(el. **designers**), **designerna**

(el. t.ex. *formgivare*)

en copywriter, copywritern, flera

copywriter (el. **copywriters**), **copywriterna**

(eller t.ex. *reklamskribent*)

– engelska lånord som slutar på -y ska böjas på svenskt *vis*:

en baby, babyn, flera babyer (el. **babyar**),

babyerna (el. **babyarna**)

en hobby, hobbyn, flera hobbyer,

hobbyerna

en policy, policyn, flera policyer, policyerna

en jury, juryn, flera juryer, juryerna

– observera även följande substantivböjningar:

en sambo, sambon, flera sambor, samborna

en silo, silon, flera silor

(el. **siloeer**), **silorna** (el. **siloeerna**)

en radio, radion, flera radioapparater

(el. **radior**), **radioapparaterna**

(el. **radiorna**)

en taxi, taxin, flera taxibilar (el. **taxi**),

taxibilarna (el. **taxina**)

en sweatshirt, sweatshirten, flera

sweatshirtar, sweatshirtarna

ett drama, dramat, flera dramer, dramerna

ett center, centret, flera center

(el. **center**), **centrerna** (el. **centren**)

en paparazzo, paparazzon, flera

paparazzor (el. **paparazzi**), **paparazzorna**

(el. **paparazzina**), (el. *sensationsfotograf*)

en slogan, sloganen (el. **slogan**), **flera**

sloganer (el. **slogan**), **sloganerna**

(el. *slagord*)

en kommitté, kommittén (obs: inte -éen),

flera kommittéer, kommittéerna